

Esperanza Martínez en roda de premsa per la consulta del Yasuní

Esperanza Martínez¹

Acción Ecológica

Només com a record (re-cordis significa tornar a passar pel cor) hi ha una llarga i dolorosa història del Yasuní feta amb esdeveniments que van provocar desforestació, contaminació i morts

Ha estat constant la presència d'empreses agressivament depredadores que han afectat "el vast paisatge cultivat" durant milers d'anys pels pobles que van habitar i habiten la zona. El Yasuní és el territori del poble Waorani, ells són anomenats "caminadors d'arbres", no només per com s'enfilen i cullen, sinó per aquesta forma de marcar les rutes de la cacera fallint branques i provocant brots nous als arbres.²

Al país dels drets de la natura, el Yasuní va provocar més d'una reflexió sobre els sentits de la natura amb drets; sobre qui la tutela i l'abast d'aquesta protecció; sobre com està tot interlligat. Encara més, sobre com es reproduceix la vida de la selva.

El Yasuní va esdevenir una de les utopies més concretes de l'ecologisme equatorià.

Els darrers 12 anys han estat una franca batalla per la utopia, per la comprensió d'altres maneres de pensar l'existència i per obrir fissures amb la participació ciutadana per conservar aquest territori.

Tot just estem començant a entendre la filosofia i la ciència que sustenten les maneres "d'habitació" a la selva. Estem començant a entendre que aquests territoris, considerats moltes vegades deshabitats, estan efervescentment habitats per milers d'éssers humans i no humans. Estem processant què vol dir que la naturalesa tingui drets propis.

Dos camins convergents van marcar la història recent del Yasuní:

1. La iniciativa Yasuní per deixar el cru al subsol: Proposava deixar el cru del Yasuní al subsol que, si bé va néixer a la societat (com sempre passa amb les propostes innovadores), es va convertir en política de govern des de l'any 2007. La iniciativa Yasuní va entrar en crisi el 15 d'agost de 2013, quan el govern nacional la va cancel·lar.

En resposta, des de la societat es va passar a un procés de recollida de firmes durant 6 mesos per convocar una consulta popular. Eren necessàries 583.324 signatures (5% del padró electoral). El 12 d'abril del 2014, YASUNIDOS -col·lectiu de col·lectius-, va lliurar al CNE 757.623. Tot i això, en la verificació oficial es van anul·lar tantes firmes de forma fraudulenta que es va declarar que no s'havia aconseguit el necessari per a la consulta. Es va desfermar llavors una batalla legal per demostrar el frau; va haver-hi auditories, declaracions, actes de reconeixement, fins que aquest 6 de setembre de 2022, el Tribunal Contenciós Electoral (TCE) va ordenar al Consell Nacional Electoral (CNE) que remeti el procés a la Cort Constitucional perquè continuï el tràmit que donaria pas a la consulta popular.

La consulta popular pel Yasuní s'hauria de fer juntament amb les eleccions del febrer del 2023. Encara que una gran part de la infraestructura petroliera ja està construïda, tocarà decidir si el cru que encara és al subsol roman allà i que amb això la frontera petroliera no s'estengui sobre l'Is-pingo -camp que voreja amb la zona intangible-, territori dels pobles Tagaeri i Taromenane.

2. La protecció de pobles en aïllament. Els Tagaeri, Taromenane, Dugakaeri i altres pobles sense contacte -o potser contacte ocasional-, sintetitzen l'experiència històrica de l'autonomia, l'autodeterminació i la llibertat de moviment. A aquests pobles se'ls va reconèixer com a territori exclusiu, una zona anomenada "intangible" (ZITT).

Els Tagaeri i Taromenane habiten entre els rius Yasuní, Cononaco, Tiputini, Tivacuno i Tiwino. La ZITT és una part del territori ancestral. El seu territori limita amb massa blocs petrolers, el 14, 16, 17, 25, 26, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 41, 43, Campo Armadillo, Campo Tiwino i Campo Cononaco.³

El 10 de maig del 2006, s'atorguen mesures cautelars per a aquests pobles. El cas va ser originalment presentat per Fernando Ponce, Raúl Moscoso i Cristina Ponce, després es van sumar la CONAIE i YASUNIDOS.

El 18 d'abril del 2007, es va presentar al país la Política Nacional de Pobles Indígenes en Situació d'Aïllament Voluntari; aquesta política reconeixia que la presència de la indústria petroliera provocava violència, enfrontaments i incubació "de guerres internes entre els pobles Waorani", i que aquests pobles tenen "el seu dret a existir conforme al seu propi patró cultural"; que cal "impedir l'ingrés d'estranyers a territoris dels pobles ocults" i que els pobles Taromenane i Tagaeri són "testimoni viu de la nostra nacionalitat i patrimoni sociocultural tangible i intangible de la Humanitat".⁴

A partir de llavors hi ha hagut desenes de denúncies que mostren la manca de protecció dels Tagaeri i Taromenane, i l'incompliment de les mesures cautelars. La CIDH va reconèixer que "els Tagaeri i Taromenane són pobles ecosistèmics per viure en estricta relació de dependència amb el seu entorn biològic d'on es desprèn el seu suport, cosmovisió, institucions socials, costums

i noció de bon viure".⁵ L'audiència de la Cort IDH es va fer el 23 d'agost del 2022. Està pendent una decisió final que disposi les mesures de reparació.

2022 DOS CAMINS CONVERGENTS ES CREUEN

A la cruïlla de dos camins fets de denúncies, disputes i resistències, hi ha el petroli.

Activitats predadores com el cautxú, l'extracció de fusta o el petroli van assotar la zona permanentment; de totes les activitats depredadores, el petroli va ser la pitjor. Des dels inicis de l'activitat petroliera fins a l'actualitat han passat temps d'ocupació, enfrontaments, temps de resistència.

La contaminació de les vies fluvials i aire provocaren malalties. Els contaminants -químics, soroll, deixalles- van penetrar la cadena alimentària, van desarmar la vida comunitària; van provocar divisions, dependència, frustracions, por. Van afectar el clima, les pluges, i van alterar el delicat equilibri entre les diferents espècies.

A l'audiència de la Cort IDH, Laura Rival va comparar el petroli amb el càncer, va dir: "Quan un organisme pateix de càncer, s'ha de treure el tumor maligne el més ràpid possible i, a més de la cirurgia, s'ha de tractar el malalt amb teràpia de radiació i quimioteràpia."

Actualment, les zones petrolieres tenen els índexs més alts de càncer, de pobresa, de violència. És la terra de la despulla a què li urgeix teràpia.

A la cruïlla de camins també hi ha la manera de pensar-nos en el món.

Quan es va aprovar la nova constitució equatoriana es va posar en discussió una altra ontologia de naturalesa. El reconeixement dels Drets de Natura en parla com la Pachamama, "de la qual tots som part i és vital per a la nostra existència" i per permetre la vida

en totes les seves dimensions, va proposar el Sumak Kawsay: “una nova forma de convivència ciutadana, en diversitat i harmonia amb la natura”.

El Sumak Kawsay resumeix la crítica a les visions tradicionals de desenvolupament i particularment a l'extractivisme que, amb la seva arrel profundament colonial, ha consolidat la despulla, les economies fràgils i les polítiques submises. No obstant això, a les poblacions aferrades a la terra encara és possible reconèixer altres maneres de relacionar-se amb la natura, on la relació no és “d'oposició”.

Per als habitants del Yasuní -els Waorani-, ‘òmere quèqui’ (‘fer a la selva’) és una cosa que fan tots els animals i plantes, no només els humans. Totes les espècies, “procuren” allò que necessiten i allò que fa que la vida sigui més favorable per a la seva espècie. Aquesta és la raó per la qual els Waorani mai no cullen exhaustivament el fruit d'un arbre; és obvi per a ells que hi ha aus, micos i animals terrestres que també s'alimenten dels mateixos fruits. Com que les plantes i els animals tenen les seves pròpies necessitats i voluntat, viure a la selva requereix una negociació constant i una delicada diplomàcia.

La proposta de deixar el cru sota terra va néixer com una proposta política de moltes arestes. En tant que proposta política, havia de desenvolupar lineaments relacionats amb un model de transició a un Equador post petrolier en l'àmbit nacional i un model de justícia climàtica en l'àmbit internacional. Plantejava una nova opció per combatre l'escalfament global, evitant l'explotació de combustibles fòssils sota la premissa de les obligacions comunes però diferenciades.

Quan mirem l'escenari global veiem noves avingudes i bifurcacions. Som a la 27a Cimera de Canvi Climàtic (COP27) a Egipte,

moment en què s'avalua la manca d'accions, l'augment de les crisis i els riscos generalitzats i imminents. Tot i això, veiem la pressió de diferents corporacions que impulsen els fracassats negocis de carboni i nous negocis de control de l'atmosfera.

Sobre el petroli, els avenços que hi va haver a diversos països d'abstenir-se a extreure reserves a llocs vulnerables van entrar en crisi amb la guerra entre Ucraïna i Rússia. No només es reactiven les mines de carbó a Alemanya, la Xina, l'Índia, s'estan autoritzant zones prohibides, per exemple, d'Alaska als Estats Units o de Badia del Nord al Canadà. A tots els racons del món es fan cerques desesperades mentre s'augmenten els subsidis als fòssils.

Notes:

1. L'advocada i activista Esperanza Martínez va ser nomenada doctora honoris causa al mes de novembre de 2022 per la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona.
2. Al empezar este artículo me doy cuenta de cuán importante ha sido el Yasuni en mi vida, de hecho me he demorado porque he tenido que cambiar todas las mis claves, esas que supuestamente te dan seguridad.
3. CICAME 2009, 38; Aguirre 2010, 47.
4. Rafael Correa. Discurso en la Presentación de la Policía Nacional de los Pueblos en Situación de Aislamiento Voluntario. Disponible en: <https://www.presidencia.gob.ec/wp-content/uploads/downloads/2013/01/2007-08-13-Discurso-en-Acto-de-Presentacion-de-Politica-Nacional-de-Pueblos-en-Situación-de-Aislamiento-Voluntario.pdf>
5. CIDH. Informe No. 152/19. Caso 12.979. Fondo. Pueblos indígenas Tagaeri y Taromenane (en aislamiento voluntario). Ecuador. 28 de septiembre de 2019. Párr. 13.
6. De acuerdo a un estudio realizado por el Fondo Monetario Internacional, en el año 2020, los combustibles fósiles –petróleo, carbón y gas natural– recibieron un total de 5,9 mil billones de dólares en subsidios, aproximadamente 11 millones de dólares por minuto.

